

Մ Ո Ւ Ա Կ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՀԱՆԴԻՍ ՇԱՔԱԹԱԿԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

Թիւ 12

1888

Հոկտեմբեր 15

Ա. Զ. Գ. Ա. Յ. Ի. Ն.

ՃՇՄԱՐԻՏ ԲԱՐԵՐԱՐՔ

Արեւուն տակ չկայ ճշմարտութիւն մը, որ այնքան բացայայտ լինի, որքան սա ճշմարտութիւն թէ «Գիտութիւնն է մայր բարեաց»: Ազգեր եւ ժողովուրդներ որք հետզհետէ այս անցաւոր եւ աղցաւոր աշխարհիս մէջ երեւեցան, ընդգրկելով միայն գիտութիւնը՝ ապրեցան եւ տակաւին կապրին եւ կը յառաջագնացն ի բարին, յօգտակարն, յուղիղն եւ ի ճշմարտան այսինքն ի կենցաղ սուրբ բարոյականի, որ կատարելութիւնն է մարդոյ: Իսկ այն ազգեր եւ ժողովուրդներ, որք արհամարհեցին եւ մարեցին գիտութեան բարերար լոյսը, հետզհետէ կործանեցան եւ աշխարհէս ջնջուցան, զի չէին արժանի կենաց: Տգիտութեան զոհուող ազգերու, որք երբեմն ի հնումն այնքան մեծահամբաւ էին, եւ կը գոռային բարձրէն յանուն բիրտ ուժոյ, անուններն այսօր կան պատմութեան մէջ, վասնզի այդ ազգեր զինուորական ուժին հետ չմիաւորեցին եւ չխառնեցին հոգեկան, այն է գիտութեան ոյժը: Ո՞վ կը տիրէ աշխարհիս. — գիտութիւնը թէ բիրտ ոյժը, զայս ըմբռնել եւ ճշգրտեմք ով որ յա-

ջողեցաւ, նա տիրեց աշխարհի, այսինքն նա որ յաջողեցաւ իւր բնատուր ուժին հետ միաւորել գիտութեան ոյժը, այսօր յաղթող է եւ տիրող ամենայնի։

Մարդկութեան ճշմարիտ բարերարներն նոքա հանդիսացան, որք այս ճշմարտութիւնը քարոզեցին, տարածեցին եւ ծաւալեցին, ոգւով չափ անդուլ տքնեցան աղաղակելով թէ դժբախտ մարդկութեան երջանկութիւնն ի գիտութենէ մանաւանդ կախեալ է։ Է՞ր ուրեմն այսօր պաշտելի են այն իմաստասէրք, որք թէ ի հնումն եւ արդի ժամանակաց մէջ մարդկութեան ծառայեցին գիտութեան ջանքն ի ձեռին։ Օր մը Աստուծոյ օրհնեալ Զաւակին շուրջն առին Հրեայք, եւ զայն որ կակնկալէին Մեսիայէն այն է երջանկութիւն, եւ ի մէջ կը բերէին, կստանային պատասխան Քրիստոսէն. «Քննեցէք զգիրս»։ Քննել գրքերը, հասու լինել ճշմարտութեան, ահա այս իսկ էր բարին ու օգտակարն, իմա մարդկային կատարելութիւնն, որ իսկապէս կը շնորհէ մարդոյ երջանկութիւն։ Եթէ դժբախտութեան մատնուած Հրեայք Մեսիայէն կակնկալէին փրկութիւն, այս դժբախտութիւն ուրիշ բանէ չէր, եթէ ոչ զի «Ծառայ էին մեղաց», ուստի Քրիստոս կը յարէր. «Ծաներուք զճշմարտութիւն, եւ նա ազատեսցէ զձեզ»։ Ահա այսքան մեծ էր եւ բարերար ճշմարտութիւնն, որոյ գիտութեան շնորհիւ կազատուին մարդիկ դժբախտութենէ եւ կը տիրանան երջանկութեան, զոր թէ աստ եւ թէ ի հանդերձեւումն, ի սրտէ եւ կաթողին կը փախաքին վայելել։

Մեր նախնիք եւս անգիտակ չէին այս ճշմարտութեան, Սահակ եւ Մեսրոպ հայրապետներ ոչ թէ միայն գիտութեան լոյսը տարածեցին ի Հայս, այլեւ ամէն կերպով գունդործեցին որ գիտութեան լոյսն ի վառ մնայ միշտ Հայոց աշխարհին մէջ։ Երբ 60,000 Հայ քաջեր ճակատած էին մոգութեան ստուարաթիւ բանակի մը դէմ, երբ տգիտութիւնն ու գիտութիւնն, լոյսն ու խաւար, ստութիւնն ու ճշմարտութիւն իրարու դէմ վառ ի գէն մարտ կը մղէին, մեղրածորանն Եղիշէ կը գրէր. «Բոլոր մարմնոյս հոգին է կենդանութիւն, իսկ մարմնոյ եւ հոգւոյ միտք են կառավար»։ Ար-

դարեւ մարդոյ միակ առաջնորդն է միտք, այլ սակայն այս միտք ինչպէս պիտի կրնայ կառավարել զմարդն որ ի խաւարի է: Տէրունեան խօսքն այս նկատմամբ բացարձակ է, «Որ գնայ ի խաւարի, գայթակղի, զի լոյս աշխարհիս այսորիկ ոչ գոյ ընդ նմա»: Դարձեալ. «Հաւատացէք ի լոյս, զի որդիք լուսոյ լինիցիք»:

Ի յաւիտենից անտի յայտնուած եւ հաստատուած ճշմարտութիւն է թէ գիտութիւնն է մարդկութեան բարերար, նա է որ կը շնորհէ մարդոյ երջանկութիւն: Ի զուր չէր գրեր Եղիշէ. «Կոյր զրկի ի ճառագայթից արեգական եւ տգիտութիւն զրկի ի կատարեալ կենաց, Լաւ է կոյր աչօք քան կոյր մոռօք»: Մտօք կուրութիւնն է որ մարդուն կառաջնորդէ ի վիճ կորստեան, յանդունդ թշուառութեան: Եթէ այսօր կը տեսնենք այնպիսի ազգեր եւ ժողովուրդներ, որք երբեմն յոյժ աննշան էին, այլ այժմ՝ յառաջացած եւ զարգացած են ի բարեյաջողութիւնս, սոքա իրենց փառքն ու փայլուն յառաջադիմութիւնն ու այնքան մեծամեծ յաջողութիւնք ոչ այնքան իրենց ազգային բարեմասնութեանց պարտական են եւ դէպքերու բարեպատեհ առիթներու, այլ առաւել իրենց մտքին լուսաւորութեան:

Հայոց ազգին մեծագոյն բարերարներն եւս նոքա են, որք ազգային մանկուոյ ի լուսաւորութիւն մտաց կը տքնին: Վասն զի այդ մանկտին օր մը տէր լինելու սահմանուած է ազգային ճակատագրին: Եթէ Հայ մանկտին կանուխն չդաստիարակուի եւ ի լոյս չզարգանայ ի փառս եւ ի կենցաղ ընտրելագոյն բարոյականի, յայնժամ աղէտն է հանրական, եւ կործանումն ազգովին: Ուրեմն յաւէտ օրհնեալ են եւ արժանի գերագոյն դրուատանաց, որք Հայոց օրհնեալ ազգին բոլոր զաւակաց, մանաւանդ աղքատիկ զաւակաց, լուսաւորութեան հոգը կստանձնեն:

Միթէ չե՞ աստէն արժանի յիշատակութեան պատուարժան եւ յաւէտ օրհնեալ Հոգաբարձութիւնն Ս. զգ. Հիւանդանոցի, որ տարիներէ ի վեր երկու հարիւր յիսունէ աւելի լքուն մանուկներու կը ջամբէ կենսատու կաթն գիտութեան: Այն բերանք որք այսօր լուսոյ աղբիւրէն կը զովանան, կը

զուարթանան եւ կը նային լի յուսով դէպ ի լոյսն անմահական, ոչ յետ սակաւ ժամանակաց օրհներգու պիտի լինին նոցա, որք իբրեւ ծնող գգուեցին զիրենք եւ իրենց արբուցին իմաստութեան բաժակէն: Այլ իմ սիրտ ցնծայ եւ խայտայ, ցնծայ անձն իմ, անդ է իմ հոգիս, սաւառնաթեւ կը սուրայ, անդ յենտիգուլէ եւ անտի ի Ղալաթիա, իմ մանկութեանս օրերն յորս քամեցի դժխեմ բախտիս դառնութեան բաժակին մինչեւ մրուրը, զի որբուկ էի եւ չունէի տիրուկ, կը յիշեցնեն ինձ այո, թէ կան տակաւին ինձ պէս թշուառներ անդ յենտիգուլէ եւ գուցէ ի Ղալաթիա. այլ անձն իմ ի վերայ պատուականացն իսրայելի, Հայկազուն բարերարաց: « Ո՞վ են սոքա որ երամովին գան առ իս. » ո՞վ Հայոց մանչեր, ծափ զարկէք, իսկ դուք Հայկազն աղջիկներ պսակ հիւսեցէք, զի բարերարութիւնն փոխարինելի է միայն եւ միայն ԵՐԱՆՏԱՊԻՏՈՒԹԵԱՄԲ: Երախտագիտութիւնն է ստեղծող բարերարաց: Եթէ երախտագիտութեան սուրբ զգացումն չլինի, ո՛չ, կարելի չէ բարերարներ գտնել եւ վաշելել բարիքը մեծ մարդերու:

Ազգ. Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան առաքինազարդ անդամք ճշմարիտ բարերարներ են ազգիս, այլ սակայն սիրտ իմ կը փղձկի եւ աշխուժս կը թորեն զարուստ ցնծութեան, տեսնելով Ղալաթիա վերակենդանացած նոր իմն փառօք: Աստուածափառ տաճարն որ դարերէ ի վեր Հայոց ազգին սրտին տիրած է, զի կը կրէ անուն որոյ ի լուր ամենայն սիրտք հայկական կը բաբախեն, մեր շնորհազարդ հայրապետին, Գրիգոր Լուսաւորչի անուն, այդ տաճարն հոյակերտ է այսօր շնորհիւ այն ողորմած ազգայնոց, որք անձանձրոյթ տքնեցան եւ կը տքնին տակաւին ի պայծառութիւն Աստուծոյ փառաւորեալ տան: Այլ միթէ կարելի՞ է անտեսել գիտութեան տաճարն, որ հսկայաբար անդ կանգուն կայ: Անդ Հայ մանկտին կուսանի ազգայինը եւ բարոյականը, վասնզի այդ կեդր. վարժարանի նշանաբանն է տալ ազգին Հայ փրիստոնեայներ: Կարգապահութեան, եւ դաստուական կանոնաւոր ուղղութեան ականատես լինելով կը հպարտանամ արդարեւ յայտարարելով թէ ազգն ուր ուրեմն ունե-

ցաւ վառարան մը գիտութեան, գէթ ցերեկեայ:

«Եւ ի քրովբէս եւ թռեալ, սլացաւ նա ի թեւս հողմոց»:
Ո՛վ, կը վերաճեմէ հոգիս, ի վեր անդր ի բարձունս կը սլա-
նայ, եւ ահա անդ ի կատարս Իսկիւտարի դադար կառ-
նու, անդ ուր երկոքին տաճարք իմաստութեան մերձ առ
մերձ կան: Աննկուն երկու հոգիներ, հայկազուն փառաց
նախանձախնդիր վեհազուններ, մին նահապետն Ռիւթանիոյ
Մէլգպուրեան, իսկ միւսն կորիւնն առիւծու Պէրպլեւեան տա-
րիներէ ի վեր կսպասաւորեն, որպէս զի Հայոց աղջիկներն ու
մանչերն ազգային բուն իսկ դաստիարակութիւն եւ կրթու-
թիւն առնուն: Եւ որքան աւելի մեծ բարերարութիւն, ազ-
գին զաւակաց շնորհելով կեանք լուսոյ, կեանք հաւատոյ եւ
յուսոյ առ Աստուած եւ սիրոյ առ ամենեւին:

Այլ ինձ քաւ լիցի անյուշ թողուլ անվհատն Գուրգէն,
Օրթաքէօյի այս դիւցազն որ յաջողեցաւ տասնեակ տարիներէ
ի վեր Հայկական Կրթարանի դրօշակն անյողդողդ եւ ա-
րիաբար ծածանել միայնակ: Նա եւս ազգին շնորհեց այնպիսի
զաւակներ, որոց վրայ չգմայլիլ եւ չբեկրիլ անհնար է: Այս
հաստատութիւնք բարեպաշտական դաւանելով, Սոխակ սե-
պուհ պարտականութեամբ սաւառնելով սոցա իւրաքանչիւ-
րին վրայ, իւր քաղցր դայլայլիկներովն ամբողջ ազգին քա-
ջալերութիւնը կը հրաւիրէ, եւ ի սրտէ կը մաղթէ որ ազ-
գային ՃՇՄԱՐԻՏ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐ անպակաս լինին, վայելելով
միանգամայն բարեբաստիկ կեանք աշխարհիս մէջ եւ ի հան-
դերձելունմն Աստուծոյ սուրբ արքայութիւնը:

Ամեն. Տ. Խորէն Որբազանի պատրիարքութիւնը վաւե-
րացնող կայսերական իրաւսէն ելած լինելով, ըստ կարգադ-
րութեան Ազգ. Կեդր. վարչութեան իսառն ժողովոյ եկեղե-
ցական եւ ոչխարհական հրաւիրակութիւն մը հինգշաբթի
աստի մեկնեցաւ յԱրմաշ, եւ պիտի վերադառնայ աստ յա-
ռաջիկայ երկուշաբթի Նորին Բարձր սրբազնութեան հետ:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

Երկու բան կայ, որ կը լցուցանեն հոգին
միշտ նոր դարմացմամբ եւ յարգանօք, այն
է՝ աստղագարդ երկինքը մեզմէ բարձր եւ
խղճմանքի ձայնը մեր սրտերու մէջ :

ԼՄՄԱՆՈՒԷԼ ԿԱՆՏ

Պօղոս առաքեալը մարդոյ զանազան պարտաւորութեանց
վրայ խօսելով՝ գլխաւորապէս երեք կը բաժնէ — Պարտաւո-
րութիւն բարեպաշտութեան, որոյ առարկայն է Աստուած,
պարտաւորութիւն արդարութեան, որ կը վերաբերի առ ընկե-
րըն եւ պարտաւորութիւն զգաստութեան, որ կը վերաբերի մեր
անձին :

Մեր պարտաւորութիւնը, իրենց սկզբունքին նայելով, բո-
լոր կը պարունակէին մէկ պարտաւորութեան մէջ, որ է հը-
նազանդիլ Աստուծոյ : Վասնզի, Աստուած է ինքն ըստ ին-
քեան ծայրագոյն բարութիւն : Նա է օրէնսդիր բարոյական
եւ միանգամայն նիւթական աշխարհի : Նա է սկիզբն, յոր-
մէ ծագումն ունին բարոյական եւ նիւթական աշխարհի օ-
րէնքները : Մեր խիղճը, որ ծնուած է մեր հոգւոյ հետ եւ
աղբիւր է մեր ամեն պարտաւորութեանց, կ'իմացնէ մեզ որ
կայ բարոյական աշխարհ : Իսկ նիւթական աիեզերքը իր դաշ-
նակաւոր կարգով կը յայտնէ մեզ, որ համայն բնութիւն կը
կառավարի Աստուծոյ իմաստութեամբ, որոյ կամքը կատա-
րելն է կոչումն բոլոր արարածոց, վասնզի Աստուած է ըս-
կիզբն եւ վախճան բոլորեցունց :

Աշխարհիս մէջ մարդոյ բուն եւ ճշմարիտ կոչումն է կա-
տարել բարոյական օրէնքը, որպէսզի կարենայ բարոյական
կատարելագործութեամբ եւ առաքինութեան ճանապարհաւ
հասնիլ երջանկութեան, լինիլ այնպէս, ինչպէս ստեղծուած
է Արարչէն, այսինքն լինիլ ըստ պատկերի եւ ըստ նմանու-
թեան Աստուծոյ : Վասնզի մարդոյ վսեմ պարտաւորութիւնն
ու ճշմարիտ երջանկութիւնն է Աստուծոյ նմանիլ եւ ոչ ու-
րիշ բանի, լինել բարի, մարդասէր, խաղաղասէր, հեզ, խո-

նարհ եւ համբերող. որովհետեւ Աստուած ամենաբարի է եւ Սէր գլխովին, որ եւ կը հրաւիրէ զմեզ յառաջել այս առաքինութեանց մէջ, որպէսզի կարենանք լինիլ կատարեալ, որպէս եւ նա ինքն՝ երկնաւոր Հայրն մեր կատարեալ է:

Մարդոյ երջանկութիւնը Աստուծոյ մէջ է: Մարդը կարող չէ հասնիլ երջանկութեան այս կենաց փորձանաց աշխարհին մէջ: Մարդոյ կեանքը պատերազմ է եւ աշխարհս դաշտ պատերազմի եւ միայն բռունք կարող են յափշտակել Աստուծոյ արքայութիւնը, ինչպէս ասաց մեր Փրկիչը: Այս փորձանքով ալեկոծուած կենաց մէջ գիտէ ճամարիտ մարդն, որ ինքն կոչուած է արիութեամբ եւ առաքինութեամբ պատերազմիլ ամենակերպ ձախորդութեանց եւ դժբաղդութեանց դէմ: Այս պատերազմին մէջ է, որ կը բացուի եւ կը կրթուի մարդոյ բարոյական բնութիւնը եւ ազատութիւնը: Այս պատերազմով է որ մարդ կը գործակցի իւր Արարչին իւր հոգւոյ նորոգութեամբ: Թէեւ ծանր եւ զոհողութեամբ կը գտնէ եւ ձեռք կը բերէ մարդ իւր առաքինութեան յաղթանակը այս աշխարհիս մէջ, սակայն գիտէ նա որ յաղթանակի թանկագին գնով միայն կը հասնի երջանկութեան, որովհետեւ որչափ որ անհնարին է կատարեալ երջանկութիւն դրանք այս փորձանաց աշխարհին մէջ, սակայն առաքինութեամբ, յուսով եւ հաւատով իրաւունք կը ստանայ մարդ երջանիկ լինելու հանդերձելոյն մէջ: Եւ այսպէս ճամարիտ մարդը յաւիտենական արդարութեան վրայ հիմնուելով կը բարձրացնէ իւր հոգւոյ աչքը այս կեանքէն դէպի հանդերձեալ կեանքն եւ կ'ակնկալէ ուրիշ աշխարհի, որոյ լոյսը խաղաղ է եւ անանց, ուր փորձանքները վերջացած են եւ միայն երանութիւնը կը թափաւորէ: Այս յուսով է որ մարդ չ'արհամարէր այս աշխարհը եւ այն բարութիւնը, զոր կարող է գործել ինչպէս իւր համար, նոյնպէս եւ իւր ընկերին համար: Նա չը պահանջէր այս կեանքէն այն, ինչ որ կարող չ'է նա տալ: Նա առաջին եւ գլխաւոր պարտաւորութիւն կը համարի գործ դնել իւր ներկայ կենաց նպատակը, որ է առաքինութիւն գործել: Նա երջանկութիւն կ'որոնէ ներկայ կենաց այն հոգեւոր բարութեանց մէջ, զորս պատահարք եւ դժբաղդու-

տիւնք կարող չ'են նորա ձեռքէն խլել եւ յափշտակել, կամիմք ասել, նա երջանկութիւն կ'որոնէ իւր բարի խղճի եւ հոգւոյ անդորրութեան եւ ուրախութեան մէջ: Ծջմարիտ մարդը, երբ բախտաւոր չ'է աշխարհիս մէջ, ամենեւին չը գանգատիր իւր վիճակէն, իւր ընկերէն եւ հասարակութեան կարգադրութենէն. վասնզի չ'է վառուած աշխարհային վայելչութեան տենչանքով: Նա չը յուսահատիր երբէք պատահած ճախորդութենէն, զորս յօժարութեամբ կը կրէ: Նա կեանքն չ'արհամարհէր, թէ եւ կեանքը անբաւական է նորա եռանդուն սրտի զգացմունքը գոհացնելու եւ համապատասխան չ'է մարդոյ հոգեկան եռանդին: Նա կարող է թողուլ կեանքը առանց արտասալու եւ դիմել 'ի մահ առանց թուրութեան, դիմել 'ի մահ յուսով եւ խաղաղ սրտով, երբ իւր պարտաւորութիւնը կը պահանջէ, որ նա չը խնայէ իւր կեանքը: Նա կը կատարէ իւր պարտքը այնքան մեծ ջերմեռանդութեամբ, որչափ որ մեծ եւ ծանր են կատարելու հանգամանքները: Այո հանգամանքներն են, որ աւելի միջոց կը տան որ առաւել բացուի մարդոյ ազատութիւնը եւ բարոյական առաքինութիւնը: Մարդ երբ այս բարոյական կատարելութեանը կը դիմէ, ինչ վիճակի մէջ որ լինի, երբէք չը նախանձիր այլոց բազտաւորութեան, ճոխութեան եւ արտօնաւորութեան կամ մեծութեան վրայ, որոցմէ ինքը զըրկուած է: Նա երբէք չը մտածեր այլոց ամբարտաւան հոգւոյն հաւասարելու եւ կամ միջոցներ որոնելու, որով կարենայ գերազանցիլ ուրիշներէն: Նա ճշմարիտ հաւասարութիւնը միայն առաքինութեան մէջ կը տեսնէ եւ Աստուծոյ առջեւ հաւասար լինելուն մէջ: Նա փառաց կը փափաքի, բայցիւր որոնած իշխանութիւնն է իշխանութիւն բարոյական օրինաց, իշխանութիւն իւր անձին եւ իւր կրից վրայ: Այս բարոյական իշխանութիւնն է, զոր չիփխեր նա երբէք աշխարհիս բոլոր իշխանութեանց հետ: Բայց պէտք է ասել, որ նա իւր բաղձանքը եւ աշխատանքը չը սահմանափակէր միայն այս վսեմ անձնասիրութեան մէջ, այլ աւելի զօրաւոր կերպով կաշխատի իւր ընկերի, իւր ազգացի եւ բոլոր հասարակութեան յառաջադիմութեան համար: Եւ իւր աշխատանքը բուն նը-

պատակ կը բռնէ աւելի հասարակաց հոգեւոր եւ բարոյական շահը քան թէ նիւթականը: Նա ուրախութեամբ կը նուիրէ իւր անձը հասարակաց լուսաւորութեան համար, որպէսզի տարածէ նոցա մէջ լուսաւորութիւն, հաստատէ նոցա սրտերու մէջ առաքինութեան կանոններ եւ բարոյական օրէնքներ: Նա պատրաստ է մինչեւ անգամ իւր կեանքը զոհել այս գլխաւոր եւ մեծամեծ օրէնքը թագաւորելու համար, որ է Սէր առ Աստուած եւ առ մարդ, եւ արդէն վարձատրուած կը համարի իւր անձը, եթէ կարենայ բարոյապէս ազնուացնել իւր շրջակայ մարդիկը, եթէ կարենայ փոխանակ ազգայն, նախանձուտ եւ թշնամանող մարդկանց՝ տեսնել խոհեմ, զգաստ, արդար, մարդասէր եւ աստուածասէր մարդիկ: Սակայն գիտէ նա որ աշխարհս որչափ որ կատարելագործուի, դարձեալ կարող չ'է կատարեալ բարեկարգութեան աշխարհ լինիլ եւ կամ արդարութեան անպայման թագաւորութիւն, վասնզի մեր փրկչի թագաւորութիւնը այս աշխարհէն չ'է: Ուստի եւ մարդոյ միակ կոչումն է կատարել աշխարհիս մէջ բարոյական օրէնքը, կատարել ինչ որ կը պահանջէ մեզմէն մեր երջանկութիւնը ինչ որ համաձայն է Աստուծոյ նախախնամութեան: Զջմարիտ մարդոյ կեանքը մի պատերազմ է: Նա կը պատերազմի արդարութեան համար՝ անարդարութեան դէմ, սիրոյ համար՝ ատելութեան դէմ, ճշմարտութեան համար՝ մոլորութեան եւ ստութեան դէմ: Նա կը պատերազմի այսօր, վաղը եւ յաւիտեան: Մարդոյ սիրտը ստեղծուած է Աստուծոյ համար, կ'ասէ Օգոստինոս, եւ այս է պատճառն, որ նա անհանգիստ է միշտ, եւ չը հանդարտիւր երբէք, մինչեւ որ չը հանգստանայ Աստուծոյ մէջ:

Պ . ՇԱՆՇ .

(Ուսումն պարտոց)

Ա Ռ Ա Մ

« Թէ ուրիշին փոս կը փորես,
Նայէ որ շատ չը խորես,
Որ երբ դուն մէջը գլորուիս,
Ողջ մընաս, ողջ դուրս ելնես ».

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

«Եւ ասէ օձն ցկինն. ոչ եթէ մահու մեռանիցիք, զի զիտեր Աստուած քի յորում աւուր ուտիցեք ի նմանէ, բանայցեն աչք ձեր, եւ լինիցիք իբրեւ աստուածս, ճանաչել զբարի եւ զչարս»:

Օձին խորամանկութիւնն ու հրապոյրն առ դիւրահաւան կիւնն արդարեւ կարի իմն նրբին էր, նոր ու գերազոյն վիճակ մը խոստանալ կնոջ, որ դիւրաբեկն է ի սին փառս, սադրել եւ պատրել, որքան հեշտին: Սաղայեւին նպատակն էր խզել Աստուծոյ եւ նորաստեղծ մարդուն մէջ եղած նորահաստատ կապը: Այլ այս սաղայեւական ձեռնարկ պիտի խայտառուուէր, զի ո՞վ խորհուրդ անհասանելի, կիւնն որուն հետ եւ մարդն որք ի թակարդ Չարին պիտի գլորէին, ընդհակառակն այն վիճակ պիտի ստանային, որով կը փորձուէին ի պատրանս. աստուածանալ այն է ի ծայրագոյն փառս վերաթեւել, զայս պիտի ստանային Նախածնողք, զի Չարին այս թակարդն Աստուածային գթութիւնն ու ողորմութիւն՝ դուռն երկնից եւ անմահութեան պիտի շինէր այն սիրասարի ամուլներուն համար, որք ի պատկերի Աստուծոյ ստեղծուած էին, զի կնիքն Աստուծոյ որ ի մարդն, անեղծանելի պիտի մնայր ի յաւիտեան. ահա այս իսկ էր կամքն անյեղլի վերին Տեսչութեան, որում գիտակից լինել Նախաշարին անմարթ էր: Ըստ այսմ աւանիկ կը վարդապետէ Սարգիս Շնորհալի. «Բանասարկուն Սատանայ չգիտելով թէ մարդն աստուածանալոց էր ի ձեռն Որդւոյն Աստուծոյ թէպէտ ի պատրել զնոսա ասաց զայդ բան, բայց իրօք կատարեցաւ այնու՝ զի Որդին Աստուծոյ մարդ եղեւ եւ զմարդն աստուածացոյց խաչին եւ արեամբն գնելով, ըստ այնմ. իսկ որք ընկալանն զՆա, ես նոցա իշխանութիւն որդիս Աստուծոյ լինել որոց հաւատացեն յանուն նորա»։ Ի Մեկն Ա. Պետրոս:

Օձին այս համոզկեր եւ հրապուրիչ թելադրութենէն զատ ծառին գեղեցկութիւնն ու պտուղին համեղութիւնն եւս բաւական գրգիւռ էին եւայի, որ վերջապէս չկրցաւ ինքզինքը զսպել, կերաւ պտուղէն, որմէ հրամցուց իւր ամուսնոյն Աղամայ, որ կերաւ:

«Եւ բացան աչք երկոցունց եւ զիտացին զի մերկ էին, եւ կարեցին տերեւս բզենւոյ եւ արարին իւրեանց սփածանելիս»:

Նախածնողք ի սկզբան անդ իսկ եւ իսկ զգացին թէ փոփոխութեան մը, ներքին բարոյական փոփոխութեան մը ենթարկեցան, անմեղութիւնն որ ցայնժամ ծածկոյթ էր իրենց ի բաց փարատուած եւ նմին յաջորդած էր ուրիշ բան մը խղճի խայթ: Զի կամօք մեղանշած էին, զգացին թէ աստուածային պատուէրն արհամարհելով, սոսկալի յաւակնութիւն մը գործեցին ընդդէմ այն Աստուծոյն, որ իրենց հայրն ու բարերարն էր, այլ եւս ինչպէս Աստուծոյ պիտի համարձակէին ընդ առաջել կամ երեւիլ զուարթերես, ամթոն ինչպէս պիտի թոյլատրէր իրենց ազատ ու համարձակ տակաւին շրջիլ դրախտին մէջ: Այլ սրբան խորհրդաւոր նշաններ կան հին Ադամին ու նոր Ադամի (Քրիստոսի) մէջ: Հինն Ադամ թզենիի տերեւի պէտք կունենայ իւր մերկութիւնը ծածկելու համար, իսկ նորն Ադամ թզենին կանխէ հաստատելու համար թէ այլ եւս մարդն ազատուած ի մեղաց՝ պէտք չունի ու եւ է ծածկութիւն: «Քանզի ի ժամուն յորժամ մեղաւ Ադամ, մերկացաւ ի փառացն զոր ունէր, եւ ի տերեւոյ թզոյ արար իւր սփածանելիս. եկն մարմնով Տէր մեր յերկիր, անկծ զթզենին յօրինակ մեղացն Ադամայ, եւ բեւեռմամբ ի խաչին, որպէս զի յայտ արասցէ թէ ոչ այնուհետեւ պիտոյ է տերեւ թզենւոյ ի հանդերձս Ադամայ, քանզի զգեցաւ նա դարձեալ զխառս իւր»։ Յովհ. Ծործոր. ի Մեկն. Մատթ:

«Եւ լուան զձայն զգնալոյ տեսուն Աստուծոյ ի դրախտի անդ ընդ երեկոս»:

Երեկոյն — մթութիւնն այլ եւս պատած էր ընդ աշխարհ, մեղաց խաւարի ծնունդն էր երեկոյն. «Զի գիշեր տրտմալից էր եւ խաւար խոր եւ աղջամուղջ հոգւոյ սակս մեղացն զանաղանութեան, եւ կռամոլութեան եւ դիւապաշտութեան, եւ ամենայն մարդիկ իբրեւ ի գիշերամարտութիւնն դանդաղէին, եւ ոչ կարէին որոշել զթշնամին եւ զբարեկամն, զի չեւ եւս էր ծագեալ Արեգականն արդարութեան, եւ ոչ վէճն ի սուրբ լեռնէն հատեալ առ ի կործանումն խաւարային մեղացն»։ Սարգ. Շնորհ. ի Մեկն. Ա. Պետո:

Մթութեան ահաւորութենէն, որ սկսած էր տիրել, յանցանքէն զոր գործած էին, եւ Աստուծոյ գալուն ոտնաձայնէն մեր նախածնողք զարհուրեցան եւ շփոթեցան, ուստի

«Թաքեան Ադամ եւ Կինն իւր յերեսաց տեսուն Աստուծոյ ի մեջ ծառոց դրախտին»:

Գեղեցիկ կը վարդապետէ Գրիգոր Լուսաւորիչ ի մկրտութեան անդ Տրդատայ եւ նախարարացն Հայոց, բանակին եւ ժողովրդեան. «Տես որչափ մերձաւոր եւ ծանօթ էր Աստուծոյ, մինչ ոտնաձայնին անգամ չլինել անտեղեակ, քանզի Բարերարն յանգէտս պատճառեալ՝ նախ ոտնաձայնն առնէ, զի յոտսն քաւութիւնաբերս հասեալ մարդոյն՝ ինքնապատուով զյանցանացն փրկութիւն գտանիցէ»:

Որքան որ Ադամ եւ Կինն իւր ամօթահար կը թաքչին, այլ սակայն աստուածային գթութիւնն ի խնդիր կենէ նոցա:

«Եւ կոչեաց տէր Աստուած զԱդամ եւ ասէ ցնա, ո՛ր ես»:

Յովհան Ոսկերերան այսպէս կը մեկնաբանէ. «Գալստեամբն նորա ի դրախտն, նկարագրեցաւ գալուստն Միածնի Բանին յաշխարհս, եւ ձայն ոտից նորա դրոշմեաց զՅովհաննէս Մկրտիչն»:

Ադամ ի լուր այս աստուածային ձայնի փոխանակ ի զիղջ եւ յապալաւ գալու եւ ողբազին Աստուծոյ առջեւ ընկնելու, միամտօրէն իբր մի անմեղ կը պատասխանէ.

«Լուայ զձայն քո ի դրախտի աստ եւ երկեայ, քանզի մերկ էի եւ թաքեայ»:

Տէր Աստուած չուզելով ահաբեկել զնոսա, որք երես չունէին իւր առջեւ երեւելու, անգէտ ձեւանալով նոցա գործած յանցանաց. կը յաւելու.

«Ո՞ պատմեաց քեզ քե մերկ ես, բայց եթէ ի ծառոյն, յորմէ պատուիրեցի քեզ անտի եւ եր ջուտել, կերա՞ր արդեօք ի նմանե»:

Ադամ որ առ սէր իւր կնոջ, գայթած էր, մեղանշած էր, Ադամ որ դրախտին մէջ քաջութիւն ունեցած էր գլմադրել իւր կնոջ, մինչդեռ ուրիշ մի Ադամ (Յոր երանելին) դրախտէն դուրս իւր կնոջ յաղթած էր, իւր պատուիրանազանցութեան յանցանքին վրայ, մի ուրիշ նոր ու սոսկալի յանցանք եւս կը բարդէ. այն է իւր յանցանաց պատճառ իւր

կինը ցոյց տալով. իսկ որովհետեւ այդ կինն Աստուծոյ իրեն շնորհուած էր, ուստի անուղղակի զԱստուած կամբաստանէ իրրեւ բուն իսկ պատճառ իւր յանցանաց:

«Կինս զոր ետուր ընդ իս, սա ետ ինձ ի ծառոյ անտի եւ կերայ»:

Սարգիս Շնորհալի գեղեցիկ կը մեկնաբանէ. «Արդ մի զրպարտեր զԱստուածութիւնն, եւ մի Ադամայ նմանիւր նախնւոյն հօր քո, որ վասն զպատուիրանաւն անցանելոյ զԱստուած պարտական առնէր, կինս, ասէ, զոր ետուր ընդ իս, սա խաբեաց զիս եւ կերի» . ի Մեկն. Յակ:

«Եւ ասէ տէր Աստուած ցկինն. զի՞նչ գործեցեր զայդ: Եւ ասէ կինն. օձն խաբեաց զիս եւ կերայ»:

Ահա այսպէս Ադամ եւ Եւա փոխանակ Աստուածային գթութեան գիմեւու իրենց մեղքը պարտկել կը ջանան սոյն օրինակ անյարիր եւ կցկտուր պատճառաբանութիւններով: Այլ սակայն ուր ուրեմն Աստուածային արդարութեան ժաւը կը հասնի, մեղաց սկզբնապատճառն ու մեղանշողք պէտք է որ պատժուէին, ուստի

«Ասէ տէր Աստուած ցօձն. փոխանակ զի արարեր դու զայդ, անիծեալ լիջիր դու յամենայն անասնոց եւ յամենայն գազանաց երկրի ի վերայ լանջաց եւ որովայնի քո գնացես եւ հող կերիցես զամենայն աւուրս կենաց քոց»:

Օձին պատժուիլը նշանակ էր չարին — Սատանայի պատժուելուն: Օձը պատժեցաւ զի գործիք եղաւ չարին, իսկ Չարն այս անգամ եւս կրկին պատժեցաւ, ի դժոխս սողալու դատապարտեցաւ: Օձին սողալու պատիժն այսպէս կը մեկնէ Սարգիս Շնորհալի. «Եւ ընդէ՞ր յորովայն օձին հատուցանէ զպատիժն, քանզի նա ի պսուղ որովայնին Ադամայ հասոյց զթոյնն, յորովայնն մեղանշեաց օձն, յորովայն իւր պատժեցաւ», ի Մեկն. Ա. Պետր: Իսկ օձին հող ուտելու պատիժն Եփրեմ Խուրի այսպէս կը յիշատակէ. «Եւ հող կերիցես զամենայն աւուրս կենաց քոց, փոխանակ զի արարեր դու զնոսա հող» . ի Մեկն. Արարածոց. այսինքն որովհետեւ Նախածնողք մեղանշեցին եւ մեռնելու եւ հող դառնալու դատապարտուեցան, ուստի օձն իբր սկզբնապատճառ այս դատապարտութեան հող ուտելու դատապարտեցաւ, որպէս եւ կը մեկնէ նոյն ինքն իսկ Ներսէս Շնորհալի. «Փոխանակ Նախաստեղծին, որ հող եղեւ՝ կերակուր իւրոյ պատրուղին» ի Մեկն. Մատթ.:

ՊՕՂՈՍ ԱՌԱՔԵԱԼ

Քանի մը օր անցնելէ յետոյ Ագրիպպա (¹) թագաւոր եւ Բերինիէ (²) Կեսարիա եկան յողջոյն Փեսսոսի։ Եւ անցան օրեր, Փեսսոս իմացուց թագաւորին թէ Փելլիքսէն կապուած մէկը կայ հոս, որ թէեւ յետ քննութեանց համոզուեցայ թէ մահու արժանի բան մը չունի, միայն թէ Հրեայք որովհետեւ կրօնական քանի մը խնդրոց համար վէճի բռնուած էին նորա հետ, մանաւանդ Յիսուս անուն մեռելի մը համար, զորմէ կը պնդէ Պօղոս թէ կենդանի է եւ թէ իւր դատին համար կայսեր կը բողոքէր, զինքն այնպէս առ այժմ պահած եմ ի դիպահւոյ։ Ագրիպպա փափաք կը յայտնէ լսել զՊօղոս, եւ յաջորդ օր ի ներկայութեան պատուական բազմութեան մը Պօղոս կսկսի այսպէս ատենախօսել։ «Այն ամեն ամբաստանութեանց նկատմամբ, թագաւոր Ագրիպպա, քո առաջի պատասխանել, զանձն իմ երանելի կը համարիմ, մանաւանդ որ դու գիտես ու սերտած ես Հրէից բոլոր կրօնական խնդիրներն, ուստի կաղաչեմ երկայնմոռութեամբ լսել ինձ։ Ի մանկութենէ իմմէ մինչեւ ցարդ թէ որպիսի կեանք վարած եմ ազգիս մէջ եւ յերուսաղէմ, բոլոր Հրեայք տեղեակ են։

Ի վաղուց անտի գիտեն թէ ես նախանձայոյզ օրինապահ մէկն էի իբրեւ փարիսեցի, եւ այժմ այն յուսոյն համար որ Աստուծոյ աւետեցաւ առ նախնիս մեր, որուն հասնիլ կըսպասեն մեր ազգային երկոտասան ցեղերն, գիշեր ու ցերեկ

(¹) Սա որքան որ Նոր կտակարանի մէջ եւ ի Յովսէպոսէ սոսկ Ապրիպպա կը կոչուի, այլ կանոնաւորէր նաեւ Հերովդէս կրսսեր կամ վերջին, յանուն իւր այն Հերովդէս հօր որ հաճոյանալու համար Հրէից սասիկ հալածանք հանեց քրիստոնէութեան դէմ եւ սպաննել տուաւ Յակոբոս առաքեալը։ Ագրիպպոս ի ղալայութեան էր Հռովմ Վոդեայ կայսեր քով, որոյ ձեռամբ նախ Քաղկիսի եւ յետոյ Հրէաստանի այն զաւառներուն թագաւոր եղաւ, որք իւր հայրենի տան սեփականութիւն էին։ Ագրիպպա մեռաւ ի հասակի 70 ամաց ի կայսերութեան Տրիայիանու։

(²) Սա քոյր էր ի վերեւ յիշատակուած Ագրիպպայ, եւ ամուսնացաւ իւր հօրեղբոր Հերովդի, Քաղկիսի թագաւորին եւ յետոյ Կլիլիկոյ թագաւորին Պողիմոնի հետ։ Սա իւր լպիրշ կին, իւր Ագրիպպա եղբոր եւ յետոյ անաթոթաբար եղաւ տարփածու Վիսպասիանու եւ Տիստոյի, որք Երուսաղէմը կործանեցին եւ Հրէից ազգը ցանուցիւր ըրին։

անդուլ պաշտելով զՏէրս, ահա այդ յուսոյն համար, թագաւոր, այդ Հրեայներէն կամբաստանուիմ: Ի՛նչ. անհաւատալի՞ կը թուի ձեզ, թէ Աստուած մեռեալները կը յարուցանէ: Ես իսկ ինքնին նազովրեցի Յիսուսի անուան ամէն հակառակ, թշնամանական բան գործել պարտք համարած էի, զոր ըրի անդ յերուսաղէմ, հրամանաւ քահանայապետաց սուրբերէն շատերը բանտարկեցի, եւ սպանուածներուն հաշիւը կը բերէի նոցա»:

Պօղոս աստ Դամասկոսի ճանապարհին վրայ իրեն պատահած հրաշալի գէպքն այն է Քրիստոսի հետ խօսակցիլը, որոյ հրամանաւ հեթանոսաց առաքեալ կոչուելը, վերստին յիշատակելէ յետոյ կը յարէ. «Ես քարոզեցի ի Դամասկոս եւ յերուսաղէմ եւ Հրէաստանի բոլոր գաւառներուն եւ հեթանոսաց մէջ, քարոզեցի որ զղջան եւ դառնան ի կենդանին Աստուած եւ ապաշխարութեան արժանի գործեր ընեն: Այս քարոզութեան համար Հրեայք զիս բռնեցին տաճարին մէջ եւ կուգէին սպաննել, այլ Աստուծմէ օգնութիւն հասնելով մինչեւ ցայսօր կապրիմ, մեծին ու պզտիկին վիայելով ինչ որ մարգարէք եւ Մովսէս խօսեցան զհանդերձեւոցն, այն է թէ Քրիստոս պիտի չարչարուի, թէ ի յարութենէ մեռելոց Առաջինն՝ լոյս ու կեանք պիտի շնորհէ Հրէից ու հեթանոսաց»:

Երբ Պօղոս արտասանեց Քրիստոսի չարչարանաց եւ յարութեան խօսքերը, Փեստոս աղաղակեց. «Կը զառանցեմ, ո՞վ Պօղէ, կերեւի թէ այդ բոլոր գիտութիւններդ գրեզ յիմարութեան կը տանին»: Իսկ Պօլոս կը շարունակէ. «Չեմ ցնդիր, ազնիւ Փեստոս, այլ խոնարհութեան եւ ճշմարտութեան խօսք կը խօսիմ: Այս բանը գիտէ թագաւորն, որոյ առջեւ կը համարձակիմ խօսիլ, այս բաներէն բան մը քենէ ծածկել յանձն չեմ առնուր, զի անկիւն տեղ մը գործուած բաներ չեն: Թագաւոր Ագրիպպա, կը հաւատաս մարգարէներուն, գիտեմ թէ կը հաւատաս»: Ագրիպպա Պօղոսի կը պատասխանէ. «Քիչ կը մնայ որ զիս եւս համոզես քրիստոնեայ լինելու համար»: Պօղոս կը յարէ. «Կաղաչեմ Աստուծոյ, մեծով պզտիկով, ոչ թէ միայն գրեզ, այլ զամենեւին, որք այժմ ինձ ունկնդիր են, լինել այնպէս, ինչպէս որ ես եմ, բացի այս կապանքէս»:

(Շարունակելի)

Ա Ձ Դ

Գոհութեամբ եւ օրհնութեամբ կը ծանուցանեմք թէ իյու-
պէսէրեան Մեծ. Բարսեղ Էֆ. հաճեցաւ մի Սոխակ նուիրել
Կեսարիոյ թալաս գիւղի Արչակունեան դպրոցի :

Խօսնակ կազմուած լինելով կը ծախուի բոլոր գրավաճա-
ռաց քով ի գին 10 շրուշ :

Աղօթագիրք Պատկերազարդ

Փ Ո Ք Ր Ա Դ Ի Ր

ՀՍՏ ԺԱՄԱԿԱՐԳՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ Ս. ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ԴԻՆ, ԱԶՆԻԻ ԼԱԹԱԿԱԶՄ 3 ԴԱՆ.

175 երեսներէ բաղկացեալ այս Աղօթագիրքը կը
պարունակէ առաւօտ, ի ժամու Ս. Պատարագի եւ
ի գիշերի բոլոր աղօթքներն, զորս կը զարդարեն 52
պատկերներ պատշաճապէս յարմարցուած :

ՍՈՒՍԿ Կը հրատարակուի ամէն Շաբաթ օր :

Տարեկան գինն է 30 դրու. Քառամսեայն 10 դրու. Հասը 20 փոյ :

Դիւղացի քահանայից Տարեկան բաժանորդագինն է 15 դրու :

Վճարմունք կանխիկ են, դրօշմարտը եւս կ'ընդունուի :

Հանդիսիս վերաբերեալ գրութիւնք ուղղել, Առ.

Տէր եւ Խմբագիր Սոխակ Հանդիսի

ՎԱՀԱՆ Վ. ՏԷՐ ՄԻՆՍՍԵԱՆ

Ի ԳՈՒՄԳԱՐՈՒ

Կ. Պ Ո Ւ Ի Ս

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Գ. ՊԱՂՏԱՏԵԱՆ

Զամագըրլար, Յակոբեան խան, Թիւ 40, 41, 42, 43

1888

معارف عمومیہ نظارت جلیہ سنک رخصتیلہ طبع اولشدر